

- Ю.І. Діденко. – Одеса: Астропринт, 2006. – 176 с.
18. Мельник Т. Від «Червоної Рути» до ідеалу / Т. Мельник // Культура і життя. – 1991. – №20. – 18 травня.
 19. Червона Рута – 91 // Вечірній Київ. – 1991. – №156. – 15 серпня.
 20. Кузеля А. Червона Рута – від Чернівців до Запоріжжя / А. Кузеля // Літературна Україна. – 1991. – №36. – 5 вересня.
 21. ДАМО, ф. Р-5913, оп.1, спр. 4.
 22. ДАМО, ф. Р-5913, – оп.1, – спр. 5.
 23. «Дзвін-91» – на Миколаївщині // На сторожі. – 1991. – №2 (червень).
 24. Горлач С. І так... я жив: спогади, есе / С. Горлач. – К.: Ярославів Вал, 2011. – 320 с.
 25. Бугогардовская паланка – чья она ? // Контакт. – 1991. – № 59. – 2 серпня.
 26. Мелітополь. Меморіал. – 1990. – №1. – Яанварь.
 27. Мелітополь. Меморіал. – 1990. – №2. – Февраль.
 28. Мелітополь. Меморіал. – 1990. – №8 (Спецвыпуск).
 29. Мелітополь. Меморіал. – 1991. – №10-12. – Яанварь-март (Спецвыпуск).
 30. Мелітополь. Меморіал. – 1990. – №5-6 (Спецвыпуск).
 31. Неделя совести // Вечерняя Одесса. – 1991. – 11 мая.
 32. Державний архів Херсонської області, ф.Р-3378, оп.4, спр. 161.
 33. Важный участок работы // Южная правда. – 1989. – 1 октября.
 34. «Ні!» – кандидатам від партократії! // Чорноморія. – 1990. – № 5 (лютий).
 35. УГС-Південь. – 1989. – №2. – Грудень.
 36. Державний архів Одеської області (далі – ДАОО), ф. П-11, оп. 152, спр. 35.
 37. ДАОО, ф. П-11, оп. 151, спр. 52.
 38. ДАОО, ф. П-11, оп. 152, спр. 35.
 39. Бажан О.Г. Становлення Народного руху України (за документами Галузевого державного архіву Служби безпеки України та Державного архіву Тернопільської області) / О.Г. Бажан, О.А. Лошицький // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – К., 2009. – № 2 (33). – С. 206-326.
 40. Державний архів в Автономній Республіці Крим (далі – ДААРК), ф. П-1, оп. 13, спр. 94.
 41. ДААРК, ф. П-1, оп. 13, спр. 94.

Микола Окса, Антоніна Сажнева, Катерина Кучина

Значення народної педагогіки та мистецтва у духовному відродженні національної свідомості та гідності

Стаття присвячена ролі народної педагогіки та народного мистецтва у духовному відродженні національної свідомості та гідності українського народу. Автори наголошують на тому, що національне виховання повинно здійснюватись за принципом комплексності, що вимагає поєднання різних методів і прийомів, сполучення логічного переконання та емоційної дії у виховному процесі.

This article deals with the role of public education and folk art in the spiritual revival of national consciousness and dignity of the Ukrainian people. The author emphasizes that national education should be made on the basis of complexity, requires a combination of different methods and techniques, a combination of logical and emotional conviction of the educational process.

Кожен народ через свою національну систему виховання органічно продовжує себе в своїх дітях, генерує національний дух, менталітет, характер, психологію, традиційну родинно-

побутову культуру, спосіб життя. Науково обґрунтоване, правильно організоване національне виховання відображає історичний поступ народу, перспективи

його розвитку, найбільш повно відповідає проблемам відродження України.

Питання народної педагогіки та мистецтва у духовному відродженні національної свідомості та гідності досліджували М. Стельмахович, С. Соловейчик, І. Зязюн, Д. Донцов, Л. Лук'яненко, М. Окса, Т. Троїцька та ін.

Усвідомлення людиною власної гідності є формою самосвідомості та внутрішнього самоконтролю дій і вчинків особистості. На ній ґрунтується вимогливість людини до себе, здійснення певних моральних дій або, навпаки, вона не дозволяє людині чинити дії, які суперечать її власній гідності. Гідність – це категорія етики, поняття моральної свідомості, в якому виражається уявлення про самоцільність людської особистості, її моральну рівність з усіма іншими; відображається моральне ставлення індивіда до самого себе і суспільства до нього. Як форма прояву соціальної і моральної свободи, поняття гідності включає в себе право людини на повагу, визнання її прав і одночасно передбачає усвідомлення нею свого обов'язку і відповідальності перед певною спільнотою [2, с.170]. Честь також розглядається як особливість моральної поведінки і морального самовираження особистості. Це здатність підтримати своїми діями достоїнство, репутацію своєї особистості чи колективу, групи, певної спільноти, членом яких вона є і з якими тісно пов'язана її життєдіяльність. Тож совість і честь є своєрідними моральними інструментами у процесі формування гідності особистості.

Моральні якості людини розвиваються і формуються на засадах загальнолюдських і національних духовних цінностей. Не можна говорити про виховання взагалі, а треба зважати на національні засади [2, с. 91]. Національна гід-

ність, окрім вище означених особливостей моральних проявів, передбачає усвідомлення людиною своєї приналежності до тієї чи іншої нації, почуття відповідальності за підтримання і примноження національних морально-духовних цінностей [2, с. 153].

Упродовж тисячоліть зусиллями членів української спільноти викристалізовувалися морально-духовні цінності. В результаті цієї праці була створена одна з найважливіших галузей людської діяльності – народна педагогіка. Вона виступає як оберіг національних морально-духовних надбань українського народу. Джерелами народної педагогіки є, передусім, усна народна творчість – думи, легенди, пісні, прислів'я, казки, звичаї, обряди та ін. Заглиблення в джерела української народної педагогіки дає змогу побачити, що наш народ упродовж віків приділяв особливу увагу формуванню у своїх співгромадян почуття людської гідності, піднесення людини як центру життєдіяльності кожної особистості; і не просто абстрактної людини, а саме тієї, яка належить до певної національної спільноти. Обряди, звичаї, традиції, повір'я, вірування, пісні, легенди та ін. – це надбання народу, духовні святині, де розкривається душа українського народу, вони є величезним виховним потенціалом, тому що насичені цінностями, які підносять Людину як носія ментальності українського народу.

У системі народного виховання провідним інструментом було слово. Народ вірив у силу слова, його магічний вплив на людину. Про це свідчать характерні для нашого національного буття різноманітні заклинання, чаклування, замовляння та ін. Слово несло і несе в собі ті моральні засади, якими багата душа українського народу. Слово передусім було спрямоване на піднесення

людського «Я», утвердження поваги до найбільш високого й цінного творіння природи – Людини. У слові виражались почуття однієї людини до іншої, цими почуттями були пронизані джерела народної педагогіки: шануй Батька і Матір, поважай старших, у всьому віддавай їм першість, шануй старість, не нехтуй порадами старших.

Етнографи відзначають у побуті українських сімей своєрідну міжособистісну субординацію. Так, коли всі члени сім'ї сідали за стіл і їли з миски, то першим набирав страву найстарший член сім'ї, потім всі інші. Серед українців традиційно прийнято виявляти пошану до людей старшого покоління, дідусів, бабусь, підтримувати їх авторитет як мудрих вихователів, носіїв мудрості поколінь. Батьки самі так роблять і дітей своїх змалку привчають шанувати старість. Багато українських народних казок починаються словами про діда й бабу. У сюжетах казок образи бабусь і дідусів виступають у переважній більшості мудрими персонажами. Поважати дідусів і бабусь закликають народні прислів'я та приказки: «Слухай старих людей, то й чужого розуму наберешся й свого не згубиш», «Поки баби – доти й ради», «Хто бабу має – потіху знає», «Там бабині руки, де онуки», «Бабине слівце – плідне зеренце». Вірність синівському та дочірньому обов'язкам перед батьками – провідний принцип порядності, людської гідності. Тому вислів «Син проти батька» сприймався в народі як щось найганебніше, найбільш огидне.

В українській звичаєвості панував культ матері, її ідеал. Це досить повно відображало менталітет українських пращурів ще з дохристиянської доби. В епоху християнства ці риси були підкріплені культом Матері Божої. У традиціях української звичаєвості гідність людини

визначалась багато в дечому її ставленням до старших і передусім до тата й неньки. Прикро, що під впливом культур інших народів, тенденцій так званої пролетарської культури, руйнівної сили масової культури моральні вартості глибокої поваги до старших, возвеличення культу Матері і Батька зазнали руйнації, підміни сурогатами, які не були властиві нашим предкам (звернення до старших і батьків, дідусів та бабусь на «ти», назва батьків «предками», «стариками»). Суттєвою ознакою гідності людини було її ставлення до праці, безпосередня участь особистості у трудовій діяльності. Уже з народження батьки формували в дитині соціально-психологічну готовність до праці. Життєдіяльність сімей, громади ґрунтовались на побутовій філософії народу: людина живе для того, щоб працювати. Народна філософія розуміє працю як доцільну діяльність людини, спрямовану на створення матеріальних і духовних цінностей («Чесна праця – наше багатство», «Справжнє життя – у праці», «Праця – душа народу»).

Чільне місце у системі народного виховання займає тенденція формування почуття національної гідності. Це здійснювалося на засадах таких моральних цінностей, як патріотизм, любов до свого рідного краю (батьківщини). Тема святого почуття любові до Батьківщини і батьківщини звучить в усіх жанрах усної народної творчості – від прислів'їв, приказок до пісень, балад, легенд. В одній із загадок читаємо «У світі одна – всім потрібна вона». «За рідний край і життя віддай» – закликає народне прислів'я. Український народ у героїчних казках і легендах від покоління до покоління славить тих, хто відстоював честь і незалежність Батьківщини. В усіх казках і легендах підкреслюється думка, що сили і натхнення в боротьбі з ворогом

надає рідна земля. Любов до Батьківщини особливо глибоко відчувається в розлуці з нею і передусім в неволі. Особа, яка підтримує тісний зв'язок з рідною землею, з народом, непереможна як Антей. Не випадково у легенді «Про запорожців» наголошується, що на своїй землі запорожців ніхто не міг узяти. Тому воїни-запорожці, коли відправлялися в похід, накладали під устілку, у шапку рідну землю. Це давало силу у боротьбі з ворогами [3, с. 15]. Народна пісня постійно підтримувала і підтримує почуття національної гідності, свідомості національної єдності українського народу, любов до Батьківщини й пошану до себе як члена національного співтовариства. Сила народної поетичної творчості полягає в тому, що своїм поетичним змістом, ритмікою вони впливають на найбільш сприйнятливую сферу психіки людини – на почуття. Зміцненню почуттів національної гідності українського народу служить чимало своєрідних символів: вишитий рушник, хліб, верба, калина, криниця та ін. Вони допомагали людині відчувати себе частиною певного співтовариства, возвеличувати себе, пробуджували почуття поваги до людей, прагнення відстоювати честь і достоїнство своєї сім'ї, свого роду, співтовариства.

Сучасні вчені стверджують, що національне виховання повинно здійснюватися за принципом комплексності, що вимагає поєднання різних методів і прийомів, сполучення логічного переконання та емоційної дії у виховному процесі. Чільне місце у системі національного виховання займають література і мистецтво, що зумовлено їх внутрішньою природою, специфікою функціонування у суспільстві, багатогранністю їх впливу на особистість. Дослідження вчених дозволяють простежити деякі механізми цього впливу. Л.С. Виготський у праці

«Психологія мистецтва» наголошував, що мистецтво – найвагомий засіб суспільства, за допомогою якого воно залучає у сферу соціального життя найбільш інтимні особистісні чинники нашої істоти. Мистецтво містить специфічні засоби, яких не має жодна з інших форм людської свідомості. Твори образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва впливають на свідомість людини непомітно, але водночас і на думки, і на почуття, і на волю. Мистецтво, за Д. Донцовим, є складовою частиною національного життя, і кожен діяч мистецтва повинен служити нації, яка, в свою чергу чітко структурована: «Кожна сильна суспільність міцна твердим моральним законом, що над нею панує, якого живим символом і прикладом є її правляча верства. Мусить вона насамперед бути тверда і невблаганна щодо себе самої, не піддаватися матеріальним спокусам вигадництва чи оспалості, ставляти над усе поняття честі й обов'язку, безоглядно вірити в свою справу і в своє право провадити загалом. Мусить вона вірити тільки в свою організуючу ідею, служити їй як найвищій меті [1, с. 16]. За Донцовим, мусить ця верства суворо карати егоїстичні тенденції в лоні своєї групи й суспільності, не піддаючись голосу фальшивої «людяності», не дозволяючи тим егоїстичним тенденціям розокремити суспільність, яку тримають вкупі і в силі лише пильність провідної касты та її чесноти: героїзм, не потурання злу, віра в своє високе призначення, відданість справі, поняття честі, фанатизм у службі ідеї, відвага і захист свого ідеалу.

«Де сила цього морального закону слабне, віжки й батіг випадають з слабких рук де замість служби високим абстрактним ідеалам приходять вільна гра самолюбних матеріальних інстинктів маси й одиниць, погоня за насолодою,

вигодою і щастям, – там замість діючого морального закону, настапає серед провідної верстви розклад. Тоді приходиться до спустошення землі, яке настапає не через вину тої землі (географічне положення), а через вину правлячої касты» [1, с. 16-17]. Причому, як зазначав Д. Донцов, «базою творення, верстви є для мене не «демос», не маса (демократія), ані та чи інша кляса («клясократія»), ані партійно-політична програма (націократична монопартія), лише каста «лучних людей», як звала наша старовина» [1, с. 41].

Здавна в розумінні сутності виховного впливу мистецтва на людину мали місце дві тенденції. З глибин віків сягає традиція бачення художньої творчості як енциклопедії, своєрідного підручника життя. Різниця між мистецтвом і наукою з цих позицій лише в засобах пізнання: вчений доводить, а художник малює. У філософії, історії, етнографії, психології традиції розглядаються як суспільно-історичне явище, в якому втілено досвід попередніх поколінь. Вони формуються лише тоді, коли виникає необхідність передачі наступним поколінням перевірених практикою засобів діяльності і поведінки. Традиції – це система соціальних установок, ціннісних орієнтацій. Для щастя і процвітання нації духовне здоров'я потрібне не менше, ніж фізичне, тому маємо захищати від хижацького знищення не тільки землю, ліси, ріки, а й культурні цінності, особливо художні традиції – коріння нашої духовності, без яких вона зубожіє.

Праукраїнські традиції подекуди старші за античногрецькі і давньокитайські. Не наші предки наслідували їх, а навпаки; наші національні здобутки визначали стилі розвитку багатьох мистецьких напрямків світу. Прагнення людей прикрашати речі і предмети повсякден-

ного вжитку – були не лише виявом власного бажання і таланту. Людина прагнула до самовираження творчого начала і таким чином утвердження себе в громаді. Отже, джерело нашого буття та нашої історії – в нашій етнографії та народному мистецтві, яке змінюється, але надто повільно, є консервативним і є не тільки виявом традиції народу, а безпосередньо його традицією. Народне мистецтво – це неписаний, невисловлений документ історії нашого народу і його потрібно передати і своїм, і чужим. Найменший розрив традицій показує повну нездатність сучасної людини створити щось подібне, доцільне і ефективне. Україна здавна славилась талантами. З часів Київської Русі її художні досягнення були відомі в багатьох країнах світу і перевершували усі відомі надбання слов'янських народів. Окремі види художніх ремесел – церковна дерев'яна архітектура, вишивка, кераміка, обробка дерева і металу, писанкарство, декоративний розпис – постають оригінальними явищами планетарного значення. Вони вже у XVIII-му столітті привернули увагу мислителів, а в другій половині XIX-го століття стали об'єктом вивчення та колекціонування найвідоміших музеїв світу.

Важливим завданням сучасної школи є відродження промислів, збереження і примноження скарбів народного мистецтва, це архіважливе завдання, оскільки у наш час народне мистецтво занепадає, знищуються гончарські осередки, ткацтво, вишивання, меркантильна психологія багатьох ідей знижує мистецький рівень творів, кіч набирає все більшого розмаху. Багатьох майстрів народного мистецтва доведено до такого стану, що вони змушені продукувати кількість, втрачаючи якість. Довгий час всі дивилися на майстра з подивом і за-

хопленням, але мало робили для того, щоб допомогти йому. Нікого не хвилювало, що в нього немає фарб, полотна, пряжі, ангобів, поливи, верстата, зрештою – часу для занять мистецтвом. Цікавив лише творчий феномен майстра, а його життя, болі, труднощі нікому не були потрібні.

Бездумне руйнування архітектурних і культурних пам'яток, недооцінка національної історії, літератури, мистецтва у вихованні молодого покоління, руйнування традиційного способу життя, втрата чуття землі, роду, Батьківщини – страшні набутки минулих років [2, с. 26]. Безперечно, заміна споконвічних цінностей народу сурогатом так званої «масової культури» згубно впливає на формування моральних ідеалів підростаючого покоління. З теле – і кіноекранів на нас хлинув потік далеко не найкращих творів зарубіжного мистецтва, які пропагують насильство, жорстокість, бездуховність.

У Мелітопольському державному університеті імені Богдана Хмельницького при підготовці майбутніх учителів початкових класів студенти також опановують деякі види декоративно-прикладного мистецтва: вишивку, художній розпис по дереву, батік, плетіння гачком і спицями, макраме, витинанки, писанкарство та ін. За результатами констатуючого експерименту, у процесі вивчення дисципліни «Декоративно-прикладне мистецтво» більшість студентів на початковому етапі могла назвати лише 4-5 технік вишивання, хоча їх відомо близько 100. Знання сюжетів українського орнаменту також досить обмежені, зводяться до описового відтворення побаченого. Знання древньої символіки елементів розпису чи вишивки зовсім відсутні, відомості про регіональні особливості художніх ремесел на низь-

кому рівні. Наприклад, всі добре знають тільки червоно-чорну гаму українських вишивок, а з технік виконання найпоширенішим і найдавнішим вважається «хрестик», хоча ця техніка набула широкого застосування тільки в кінці XIX-го століття. Тому при вивченні дисципліни потрібно передусім створити необхідні умови для знайомства з художньою творчістю рідного краю, в результаті чого створюється така емоційна ситуація, коли знання у цій галузі стають внутрішніми переконаннями.

Значний поштовх для розвитку творчої та науково-дослідницької діяльності студентів дає вивчення експозиції музею рушника університету, Черкаського художнього та краєзнавчого музеїв, Переяслав-Хмельницького музею етнографії і побуту України, Канівського музею декоративно-прикладного мистецтва та ін. Засвоївши орнаментальні мотиви, композиційну побудову, колірну гаму та техніку виконання, студенти виконують самостійний витвір, поєднуючи традиції і сучасність, канон і власну його інтерпретацію, при цьому обов'язково акцентується увага на тому, як можна застосовувати той чи інший виріб у дизайні інтер'єру або оздобленні одягу.

Вчені довели, що велике значення для розуміння процесу формування особистісного ставлення до національних цінностей має ідеал, який є компонентом духовного світу людини. Ідеал відродження і розвитку нації, що базується на найважливіших, суттєвих потребах, передбачає досягнення мети, об'єднує розум і почуття людини та є для неї одночасно зразком, образом краси. Осмислення національної ідеї та її закріплення здійснюється за допомогою естетичних почуттів, оскільки вони інтегрують у собі всі інші почуття. У них концентрується багатоманітний почутте-

вий досвід людини, безкорисливе та незацікавлене ставлення до світу, переживання усвідомлених цінностей як загальнолюдської, так і національної культури.

Виховуючи людину у потрібному суспільству напряду, мистецтво одночасно задовольняє її життєві потреби, збагачуючи її буття. Мистецтво робить людину розумнішою, сильнішою, добрішою, щасливішою. Тому воно є міцним і незамінним суспільним знаряддям цілісного формування особистості. Мистецтво прагне охопити всю різноманітність людських стосунків і тому відображає явища дійсності. До яких би явищ дійсності не зверталось мистецтво, воно вивчає насамперед всю людину в її ставленні до світу і до самої себе, пізнає ці стосунки і ті життєві фактори, які впливають на їх характер, становлення і розвиток, досліджує їх зміни, їх вплив на життя людини і суспільства. Мистецтво впливає на особистість, залучаючи її до спостережень, переживань і роздумів.

Українське мистецтво нинішнього століття пройшло чотири етапи розвитку: 1) національного відродження; 2) тоталітарного диктату; 3) арт-бізнесу; 4) національного оновлення. Кожен із цих етапів був здетермінований об'єктивними чинниками, мав свою лінію еволюції, своїх головних представників та їх численних епігонів. Подібна типологія розвитку українського мистецтва правомірна під кутом зору визначення його місця в загальноукраїнському культурному потоці, нерозривності його процесів із розумінням культури як єдиного естетикотворного організму нації, а також спорідненості з митецькими рухами у світовому масштабі. Початок століття був справді багатообіцяючим для України. Вона дала світові Михайла Бойчука, Олександра Архипенка, Казимира Ма-

левича, Георгія Нарбута, Василя Кричевського. Сформована за вказівкою Голови Центральної Ради Михайла Грушевського в 1918 році Українська Академія Мистецтв зібрала під своїм дахом кращих митців, творчість яких базувалася на певних традиціях: М. Бойчука – на візантизмі; Г. Нарбута – на українському бароко; В. Кричевського – на народному мистецтві та етнографізмі. О. Архипенко, К. Малевич, В. і Д. Бурлюки, А. Петрицький – це лише кілька видатних митців з-поміж тих, які складали велетенський творчий потенціал того часу. Україна переживала значне культурне піднесення. Відродження національної культури поставило Україну в ряд із цивілізованими народами Європи. Національне відродження вивело українську культуру на такі рубежі, які вона займала в зоряні часи злету національного духу (Київська Русь, Гетьманщина). Але в житті нації цей швидкоплинний час, подібний до легкого сп'яніння, поступився місцем трагічному періодові монопольного диктату соціалістичної бюрократії в мистецтві, який здійснювала авторитарна система.

Коли українську мораль почали витісняти правила інших етичних вірувань і відносин, в основному привнесені ззовні, з півночі і заходу, з'явився нашій культурі «арт-бізнес» – близнюк американської поп-культури, що своєю антинаціональною спрямованістю поєднався з критеріями соціалістичної культури. Сутність цих культур полягає в орієнтації на міщанина.

Арт-бізнес зародила не благородна хвиля устремлінь до благородного митецького пошуку. Він – нігілістичний результат корумпованої інформаційної системи, яку почали запопадливо засвоювати ділки від мистецтва. Пошуки власних творчих резервів, творчі тривоги і

сумніви, і творча пошукова праця відійшли на задній план. Сучасне мистецьке життя створило сприятливі умови для розквіту арт-бізнесу, який використав ідею свободи творчості як засіб для самозахисту і подальшого наступу на національну культуру. Він так само чужий нашій психології й нашому сприйняттю, як мистецтво тоталітарного диктату. Арт-бізнес має своїх кумирів, але з огляду мистецького він – явище тимчасове. В останні роки йому протидіяли неординарні закарпатські і седнівські молодіжні пленери, республіканські молодіжні виставки. Це сприяло оновленню національного мистецтва і відродженню всієї національної культури, але те, що було самотнім і характерним саме для нашого мистецтва, на жаль, через певні обставини не отримало розвитку.

Заради успішного відродження національного мистецтва і культури взагалі потрібно визнати й те, що упродовж тривалого часу було знищено більшість осередків народного мистецтва, що привело до розриву ланцюга передачі культурних традицій (як у професійному, так і у народному мистецтві). Як наслідок економічної кризи – майже цілковита відсутність мистецької преси. Поліграфічна промисловість не випускала високоякісних альбомів, каталогів, буклетів, які в сучасних умовах могли б стати важливим фактором інформування світу про сучасне українське мистецтво, сприяти інтегруванню українського мистецтва у загальноєвропейський культурний процес.

На сьогодні відчувається також недолугість сучасного мистецтвознавства. Мистецтвознавець має бути культурологом, його завдання – аналізувати стан культури, володіти інформацією про нові форми творчості, прогнозувати нові

шляхи розвитку мистецтва. Матеріальні нестатки в країні також унеможливають матеріальну підтримку культури, фінансування різноманітних глобальних мистецьких програм національного спрямування на державному рівні. Але головне, щоб у дитини сформувалося відчуття національної гідності, – вона має зростати в українському домі. Навчальні заклади та молодіжні організації не допоможуть, якщо вдома діти не будуть відчувати пошану батьків до звичаїв минулого, до народного мистецтва. Кожна культурна сім'я повинна дбати про збереження речей, які дісталися від батьків, дідів, мати зразки вишивки, ткацтва, декоративного розпису, кераміки, дерев'яні різьблені вироби в народному стилі. Якщо предметом уваги стає національне, рідне, громадянське, а вихователь спонукає дитину ставитись до нього прихильно, то це і є провідний шлях національного виховання. Національне виховання, нарешті, повинно орієнтуватись сьогодні на істинні потреби нації, головною серед яких є державотворення. Разом з тим народ тільки тоді зможе розвивати національну зрілість, коли, не втрачаючи свою національну самозосередженість, спиратиметься на загальнолюдські духовні цінності.

Як бачимо, впродовж своєї історії український народ акумулював величезне духовне багатство, накопичив дієві засоби і методи формування у своїх нащадків, духовних спадкоємців кращих культурних і моральних якостей і, зокрема, людської гідності на засадах національних надбань. Прикро, що через історичні обставини український народ втратив багато морально-духовних цінностей; потрібні величезні зусилля, кропітка багаторічна праця, щоб відновити національні духовні цінності, прилучити до них прийдешні покоління.

Сьогодні Україна знаходиться на роздоріжжі, що позначене слабкістю національної еліти, яка могла б авторитетно і беззаперечно вказати на місце в конгломераті Схід-Захід. Тільки еліта може визначити місце розгубленого суспільства серед інших суспільств, визначити українське мистецтво як автономність, а не як еkleктику різних культур. Україна повинна використати шанс, який нині їй дає Історія. Ми повинні пережити період відродження національної культури в якнайкоротший термін, і досвід найвищих потрясінь нашої культури на

розмаїтих поворотах історії України сприятиме цьому, слугуватиме кожному, хто не байдужий до справи національної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Донцов Д. Дух нашої давнини / Д. Донцов. – Дрогобич, 1991. – 341 с.
2. Лук'яненко Л.Г. Національна ідея і національна воля / Л.Г. Лук'яненко. – К., 2006. – 288 с.
3. Окса М.М., Пряннікова А.В., Кучина Л.І. Впровадження ідей козацької педагогіки в сучасній школі. Монографія. – Мелітополь, 2001. – 60 с.

Ігор Пасько

Нація: архетипи, культура, цивілізація

В статті розглядається співвідношення архетипів колективного несвідомого панівної культури та цивілізаційних структур як підставових засад формування української національної ідеї.

This article is about the proportion of archetypes of the collective unconscious, a victim of repression culture and dominant forms of civilization as the main reason of formation of the Ukrainian idea.

Не кожному народові історія дарує свій Ренесанс, натомість майже кожному вона дає шанс на власне Рісорджіменто. Одначе, на думку раціонально орієнтованих сучасних інтелектуалів і політиків, репрезентують країни де перше і друге вже є успішно актуалізованим, це або нонсенс, або недогляд самої Клію. Радше було б навпаки. Ясна річ, кожний народ має повне право на власний Ренесанс, але ж, як відомо, історія не має умовного способу, тому той хто запізнився в розвитку мусить надолужувати інтеріоризуючи ідеї, образи та вартості Відродження в їх сталих західноєвропейських взірцях гуманізму, демократії, примату прав людини. Взагалі, з Ренесансу починається тріумфальна хода рацію і справедливості. Інша річ – Рісорджіменто. З національним відро-

дженням і його духовним ейдосом – національною ідеєю – доконечно пов'язані Великі Революції, Великі Кризи, Великі Війни, Великі Тривоги і Великі Розбрати, розпад Великих Держав і руїни Великих Армій. Й хоча аналітичний розум постійно плутається у визначенні причини та наслідків цих процесів, безперечно, що Рісорджіменто обов'язково супроводжується кризою традиційної раціональності та вируванням емоційного, позасвідомого і підсвідомого, нераціонального й ірраціонального, пробудженням архаїчних ментальних типів і структур.

Саме тому новітній менталітет європейського політика й аналітика ніколи не може повністю визнати легітимність рісорджімента будь-якого народу крім свого власного. Саме тому новітня Європа переважно визнавала право тої чи